

Patricia
Počanić

Bogatstvo umjetničke cjeline Đakovačke katedrale

DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Umjetničko blago Strossmayerove katedrale u Đakovu*, Đakovo: Grad Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija; Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2017., 415 str.
ISBN 9789535547945 (Grad Đakovo)

Bogato opremljena monografija *Umjetničko blago Strossmayerove katedrale u Đakovu* Dragana Damjanovića izdana je povodom sto pedesete obljetnice početka izgradnje katedrale sv. Petra u Đakovu (1866. – 2016.) – stolne crkve Đakovačko-osječke nadbiskupije, odnosno, kako navodi autor monografije, “naj-reprezentativnijeg sakralnog prostora u historicizmu Hrvatske te jednog od naj-reprezentativnijih u Srednjoj Europi u drugoj polovini 19. stoljeća”. Nakladnik izdanja je Grad Đakovo, a sunakladnici Đakovačko-osječka nadbiskupija i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Autor koncepta i urednik izdanja je Žorž Draušnik, a recenzenti su Sanja Cvetnić i Zvonko Maković. Dragan Damjanović, istaknuti istraživač arhitekture i likovne umjetnosti 19. stoljeća te redoviti profesor Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, istraživanja o Đakovačkoj katedrali započeo je tijekom izrade doktorske disertacije, u kojoj je dao najcjelovitiji pregled tijeka izgradnje, valorizacije i interpretacije izrađenih projekta i realiziranih umjetničkih djela. U ovoj monografiji, međutim, predstavlja nove podatke o opremi katedrale, ikonografskom programu zidnih oslika, a po prvi puta su objavljeni i projekt za orgulje arhitekta Hermana Bolléa te novopronađeni projekti Friedricha von Schmidta i Salvatorea Zerija za glavni oltar katedrale.

↑ Biskup Josip Juraj Strossmayer oko 1870.,
FOTO L. Angerer, Beč

Kako su društveno i političko djelovanje te umjetnički afinitet naručitelja gradnje Josipa Jurja Strossmayera iznimno utjecali na odabir umjetnika, projekte i izvedbu cjelokupnoga umjetničkog projekta stolne crkve, naziv monografije otkriva čitatelju

značaj naručitelja i njegovu involviranost u sve segmente predstavljene u knjizi. Monografiju čine četiri cjeline: sažet, ali iscrpan pregled arhitektonskih projekata, rješenja i tijeka izgradnje đakovačke katedrale; prikaz fresaka i dekorativnog oslika katedrale, uključujući i prezentaciju i interpretaciju ikonografskog programa zidnog oslika; pregled i interpretaciju skulptura interijera i eksterijera te dio o preostaloj opremi katedrale.

U prvom dijelu monografije posvećenom arhitektonskim rješenjima – uz povijesni pregled izgradnje stare đakovačke katedrale i namjene tog prostora od gotičke katedrale 14. stoljeća, preko niza projekata iz doba biskupa Franje Matije Krtice, projekta Bartola Felbingera (1817., 1819.), do rušenja stare katedrale 1880. godine – precizno je predstavljen tijek izgradnje nove katedrale u vrijeme biskupa J. J. Strossmayera, čija je uloga presudna za realizaciju. U knjizi se tako ističe utjecaj Strossmayerova rada u Augustineumu gdje je imao priliku upoznati se s bečkim krugom nazarenških slikara Leopoldom Kupelwieserom i Josefom Führichom te arhitektom Karlom Rösnerom. Poznanstvo s arhitektom renomiranim u sakralnoj gradnji na osnovu srednjovjekovnih uzora u cijeloj Monarhiji bit će ključno u izgradnji đakovačke katedrale. Prema njegovu trećem projektu započela je izgradnja današnje katedrale, odnosno trobrodne dvotoranjske neoromaničke bazilike s transeptom, građene u opeci za koju je Rösner, između ostaloga, potražio uzore u lombardskoj romaničkoj arhitekturi, a u čijem je oblikovanju Strossmayer prepoznao jedinstvo istočne i zapadne Crkve.

Nakon Rösnerove smrti 1869. godine Strossmayer je angažirao poznata austrijskog arhitekta Friedricha von Schmidta, koji je predložio i realizirao projekte za cijelu unutrašnjost katedrale, ali i intervenirao u nedovršene dijelove arhitekture građevine. Uz Schmidta, naglašena je i važnost angažiranja arhitekta Hermana Bolléa kao

↑ Đakovačka katedrala i biskupski dvor,
Foto D. Damjanović

Schmidtova pomoćnika te njegova samostalna uloga u pojedinim rješenjima. U ovom je dijelu primjerima korespondencije protagonista, komparativnim primjerima te teorijama arhitekture 19. stoljeća dana značajna interpretacija procesa izgradnje i političke uloge Strossmayera u Hrvatskoj, kao i njegove borbe za njezin neovisniji položaj u Habsburškoj, odnosno Austro-Ugarskoj Monarhiji, što će svakako utjecati i na ikonografski program oslika predstavljenog u nastavku knjige.

Veliki dio knjige posvećen je izvedbi fresaka i dekorativnog oslika, njihovu ikonografskom programu, koji su popraćeni kvalitetnim fotografijama sadašnjeg i nekadašnjeg stanja. I u ovom dijelu ističe

se uloga Strossmayera, kao i njegova posrednika, kanonika pri Zavodu svetog Jeronima u Rimu Nikole Voršaka, ovoga puta u unutrašnjem uređenju – inzistiranju na bogatu ikonografskom opusu što je utjecalo, kako ističe Damjanović, da katedrala kakvu poznajemo danas bude najveća galerija fresaka 19. stoljeća. Za izradu fresaka angažiran je jedan od najcjenjenijih slikara sakralnih kompozicija 19. stoljeća, nazarenac Johann Friedrich Overbeck. Od početnih prijedloga 1867. do smrti 1869. godine realizirao je u potpunosti trinaest kartona na kojima Damjanović analizira postulate nazarenkog slikarstva. Za izvođače kartona izabrani su otac i sin Alexander Maximilian i Ludovico Seitz, koji su bili specijalizirani za fresko slikarstvo. U devet godina i osam mjeseci od sklapanja ugovora 1870. godine realizirat će galeriju fresaka od četrdeset sedam prizora.

Posebno je zanimljivo predstavljen kontekst nastanka dvaju ostvarenih starozavjetnih prizora Achillea Ansigionija koji,

uz niz drugih primjera, dokazuju narativne kvalitete monografije zanimljive svakom čitatelju neovisno o njegovom predznanju. Naime, Ansiglionijevim rješenjima biskup nije bio zadovoljan; u želji da se zamijene, za izradu kartona angažiran je Mato Celestin Medović, koji također nije ispunio biskupova očekivanja, što će dovesti do burne rasprave među protagonistima. U nastavku je pridana pozornost analizi različitih stilskih i ikonografskih karakteristika poput približavanja akademskom realizmu, utjecaja orijentalizma i prikazivanja osoba iz slikareve okoline kao aktera u religioznim kompozicijama. Autor se osvrnuo i na recepciju njihovih ostvarenja prema kojima je zauzet negativan povijesnoumjetnički stav, ali je analizom umjetničkog i kulturološkog konteksta te slikarske vještine osobito mlađeg Seitza i objasnio Strossmayerov izbor. Ima li se, naime, na umu da su i drugi crkveni i svjetovni vladari u velikom broju

↖

Kupola i svodovi
đakovačke katedrale,
FOTO D. Damjanović

←

Glavni brod
đakovačke katedrale,
pogled prema
orguljama i koru,
FOTO M. Martinić

↗

Glavni brod
đakovačke katedrale,
pogled prema svetištu,
FOTO D. Damjanović

→

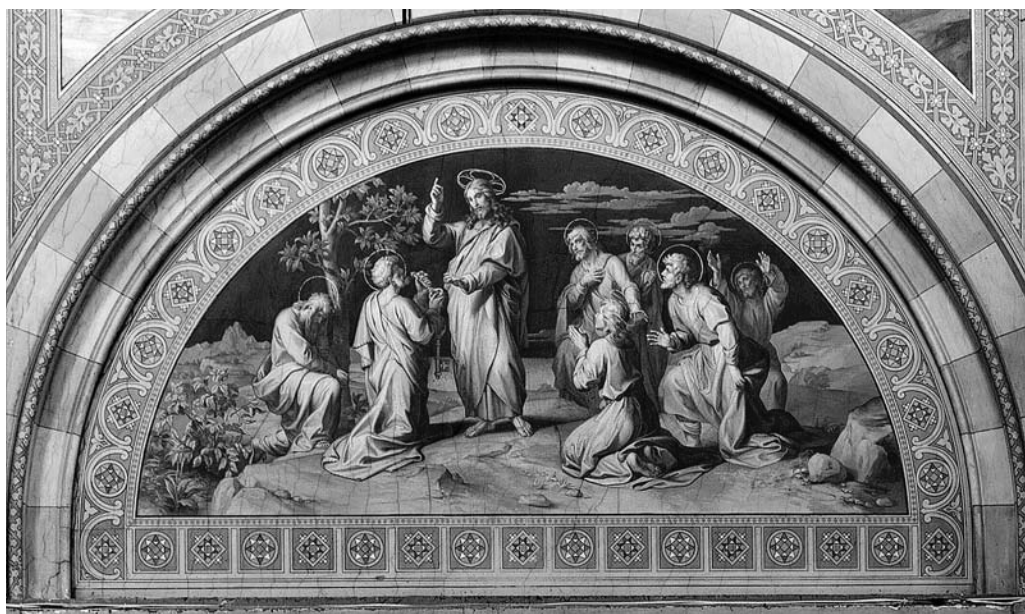
Glavni oltar
đakovačke katedrale,
FOTO M. Martinić

↑ Ludovico Seitz, Poklonstvo kraljeva i pastira kao predstavnika raznih južnoslavenskih naroda ("plemena"), 1878., FOTO M. Martinić

↓ Ludovico Seitz, Isus predaje Petru ključeve, 1876., FOTO M. Martinić

- ↓ Ludovico Seitz (djelomično prema Friedrichu Overbecku), Petrov poziv, 1876., FOTO M. Martinić

naručivali freske i oltarne pale od Seitzovih, odluka o njihovom angažmanu ne može se pripisati Strossmayerovoj stilskoj konzervativnosti ili perifernoj poziciji Đakova.

U knjizi su opisani i kasniji restauratorski zahvati na freskama, nakon požara u lipnju 1933. i oštećenja 1945. godine. Velik doprinos monografije čini i dio posvećen ikonografskom programu zidnog slikarstva koji je inicijalno trebao utjeloviti “predaju svećeničke vlasti apostolu Petru

te istaknuta djela papa”, ali je nakon Strossmayerova savjetovanja s Overbeckom promijenjen u prizore Starog zavjeta u glavnom brodu, Novog zavjeta na zidovima transepta i svetišta te prizore iz života sv. Petra u tamburu kupole i simbole evanđelista na pandantivima. Međutim, i taj je program promijenjen zbog autorske slobode Seitzovih, ali i tehničkih problema pri izvedbi Overbeckovih kartona. Među brojnim izmjenama poput preseljenja motiva

iz života sv. Petra, najizrazitije su one u apsidama crkve gdje se pojavljuju poznati nacionalni motivi u temama Poklonstva kraljeva i Poklonstva pastira te zamjene prizora u glavnoj apsidi gdje je umjesto planiranoga Posljednjeg suda izvedena tema Apoteoze crkve, papinske stolice i samoga Strossmayera. Obrađeni su i oslici Ludovica Seitz na glavnom pročelju u tehnici majolike te raskošno dekorativno slikarstvo katedrale koje je u većem dijelu, uz različite Strossmayerove i Schmidtove ideje o izvedbi oslika, realizirao Dalmatinac Josip Voltini.

U poglavlju o skulpturi katedrale prikazana su ostvarenja petorice kipara – Vatroslava Doneganija, Ivana Rendića, Georga Feursteina, Tome Wodičke i Alojzija Gangla, koji su nastojali udovoljiti Strossmayerovoj želji za približavanjem nazarenskoj estetici.

Budući da je te zahtjeve ponajviše ispunjavao Donegani, povjeren mu je najveći broj skulptura u unutrašnjosti crkve za realizaciju. Damjanović ističe kako su stilski bliže ostvarenjima prve polovine 19. stoljeća. Posebna je pažnja posvećena i odnosu Ivana Rendića i biskupa, čime je autor monografije ukazao na odnos naručitelja prema umjetniku samostalnijeg kiparskog izraza, drugačijeg od Strossmayerovih umjetničkih afiniteta. U nastavku monografije predstavljani su i oltari đakovačke katedrale, među kojima su po prvi puta publicirani projekti Friedricha von Schmidta, Salvatorrea Zerija te Nicole Consonija za glavni oltar sv. Petra, koji je naposljetku nastao prema trećem Schmidtovu projektu iz 1876. godine kao ciborijski oltar u romaničko-gotičkom stilu 13. stoljeća. Za Strossmayerovu stolnu crkvu

↓ Ludovico Seitz, Našašće Mojsijevo, freska u glavnom brodu đakovačke katedrale, 1882., Foto M. Martinić

↑ Ludovico Seitz, Sveti Tadej apostol, 1878.–1879., foto M. Martinić

realizirano je još sedam pobočnih oltara prema Schmidtovim projektima te, u slučaju oltara sv. Križa, Schmidta i Bolléa; radove su vodili Vatroslav Donegani i Adolf Baumgarten. U knjizi su također prvi put objavljeni projekti za orgulje koje su izgorjele 1882. godine, među kojima je nekoliko Schmidtovih, ali i Bolléov projekt romaničko-gotičkog stila. Od ostale crkvene opreme, u knjizi su predstavljene i propovjedaonica, podno popločenje, stolarski radovi, klupe, ispovjedaonice, vratnice katedrale, prozori i vitraji, ali i predmeti umjetničkog zlatarstva, kao i biskupski štapovi među kojima se ističe Strossmayerov bjelokosni štap nastao prema crtežu Ise Kršnjavoga, a u izvedbi bečkog drvorezbara Hermanna Ratzerdorfera.

Đakovačka katedrala dugogodišnji je predmet istraživanja Dragana Damjanovića, pa je nakon prve monografije ova knjiga zapravo logičan nastavak kojim se zaokružila tema, potvrdivši status katedrale kao specifične arhitektonsko-umjetničke cjeline. Dodatnu vrijednost ovog izdanja čine i brojne kvalitetne fotografije Mire Martinića. U ovoj knjizi, dakle, autor se fokusirao na unutrašnje uređenje građevine i izdvojio najbitnije podatke koji ukazuju na estetske, inženjerske, društvene i, općenito, kulturološke inovacije i obilježja kraja 19. stoljeća, pruživši kolegama korisnu literaturu, a zainteresiranom čitatelju zanimljivo štivo o tijeku izgradnje i umjetničkom bogatstvu Đakovačke katedrale te djelovanju biskupa Strossmayera. ×